

Gimnazjum

Im. Adama Mickiewicza

w Białej Rawskiej

Dagmara Łuczak

*Historia*  
*i czasy*  
*współczesne*  
*Łhodnowa*

# WSTĘP

Regestr poborowy z 1579 roku wśród 400 wsi powiatu rawskiego wymienia Chodnów. Jest to pierwsza wzmianka źródłowa dotycząca tej miejscowości. Ukazanie się tej nazwy w źródle może świadczyć o tym, że Chodnów istniał już kilka wieków wcześniej. W rejestrze bowiem zapisano: „Chodnów ma 15 łanów kmiecich...”. Przyjmując 11 osób na 1 łan (16 ha), uzyskujemy 165 osób, co na ówczesne czasy stanowiło dużą wieś. Jeśli jednak nie zmieniała ona właściciela, nie była przedmiotem nadań, kupna, sprzedaży, dzierżawy czy zastawu, nie było też potrzeby zapisu. Innym dowodem na istnienie Chodnowa już w XV wieku są wzmiankowane w źródłach pobliskie Przyłuski i Gośliny.

Skąpe informacje źródłowe nie pozwalają na choćby pobieżne odtworzenie najdawniejszej historii wsi.

Najbogatszą dokumentację posiadały osady będące niegdyś własnością kościelną. Na drugim miejscu pod względem ilości pozostawionych źródeł stała się własność monarsza, natomiast niemalże pominięta w dokumentach była własność osób prywatnych. Chodnów należał właśnie do ostatniej kategorii.

Na omawianym terenie większość wsi stanowiły posiadłości szlachty jednowioskowej, rzadziej dwuwioskowej, często nawet częściowej, tzn.: mającej tylko część danej wsi.

Pierwsze informacje o strukturze przestrzennej i rozmiarach majątku chodnowskiego pochodzą z XIX wieku. Według *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego i innych ziem słowiańskich* Chodnów - folwark i wieś - należał do powiatu rawskiego, gminy Stara

Wieś i parafii Biała. Majątek obejmował folwark Chodnów i wsie: Chodnów, Józefów, Janów i Pudencyanów. W 1827 roku w Chodnowie było 39 dm.\* , 356 m<sup>2</sup> , a w roku 1880 liczył 30 dm. i 294 m<sup>2</sup> . „Rozległość wynosiła m. 729, a mianowicie: grunta orne i ogrody m. 462, łąki m. 6, lasu m. 251, place i nieużytki m. 9, płodozmian 8-polowy". W folwarku znajdował się jeden budynek murowany, trzynaście drewnianych, huta szkła i wiatrak z gruntem m. 32. Natomiast wsie posiadały: Chodnów 34 osady, Józefów 17 osad, Janów - 13, a Potencjanów 6 osad.

Jednym ze sławniejszych właścicieli ziemskich Chodnowa był Józef Leszczyński herbu Belina. Był on synem Andrzeja, pisarza ziemskiego rawskiego i Franciszki Jarzyny. Piastował kolejno liczne urzędy ziemskie, najpierw bielskie: skarbnika (1766) i łowczego (1771, a wg Seweryna Uruskiego w 1779); następnie zaś rawskie: łowczego (1782), cześnika (1788), podstolego (1790, wg S. Uruskiego - 1791) i podczaszego (1790). Ponadto S. Uruski podaje, że J. Leszczyński był również starostą rawskim w 1789 roku. Natomiast w roku 1788 jako kandydat stronnictwa królewskiego został wybrany mimo kilku konkurentów posłem na sejm z ziemi rawskiej. W sejmie J. Leszczyński należał do przeciętnie aktywnych posłów: część jego została ogłoszona drukiem podczas kadencji sejmu. Przemawiał m.in. w sprawie królewszczyzny (27 stycznia 1789), występował za rewindykacją donatyw (19, 22 i 29 marca 1790), a przede wszystkim popierał Konstytucję 3 maja. W przededniu jej uchwalenia uczestniczył w słynnym zebraniu w Pałacu Radziwiłłowskim i podpisał akt „Asekuracji”. Następnie został członkiem Zgromadzenia Przyjaciół Konstytucji Rządowej 3 Maja. Dnia 27 maja 1791 sejm powołał go w skład sądu sejmowego. Natomiast dnia 17 grudnia tegoż roku Stanisław August obdarował go Orderem Świętego Stanisława. Podczas wojny 1792 r. (...) werbował ochotników w Rawkiem,

na co Komisja Porządkowa Cywilno - Wojskowa przekazała mu 2 000 zł. pochodzące od gen. J. Komarzewskiego. Podczas powstania kościuszkowskiego prawdopodobnie tenże J. Leszczyński został mianowany 21 sierpnia 1794 roku przez Radę Najwyższą Narodową, 'na przełożenie Wydziału Bezpieczeństwa', członkiem Deputacji Indagacyjnej. (...)W roku 1809 był posłem rawskim na sejm Księstwa Warszawskiego; na posiedzeniu izby poselskiej 11 marca wybrano go do deputacji 'do liczenia wotów', a 24 marca wszedł w skład deputacji powołanej 'na przyjęcie przybyć mających jww. senatorów'. (...) Miał dwóch synów: Antoniego i Jana. Ostatnia informacja o chodnowskim dziedzicu pochodzi z roku 1815. Wymówił się wtedy od opieki nad synowcem Aleksandrem, zastaniając się podeszłym wiekiem.

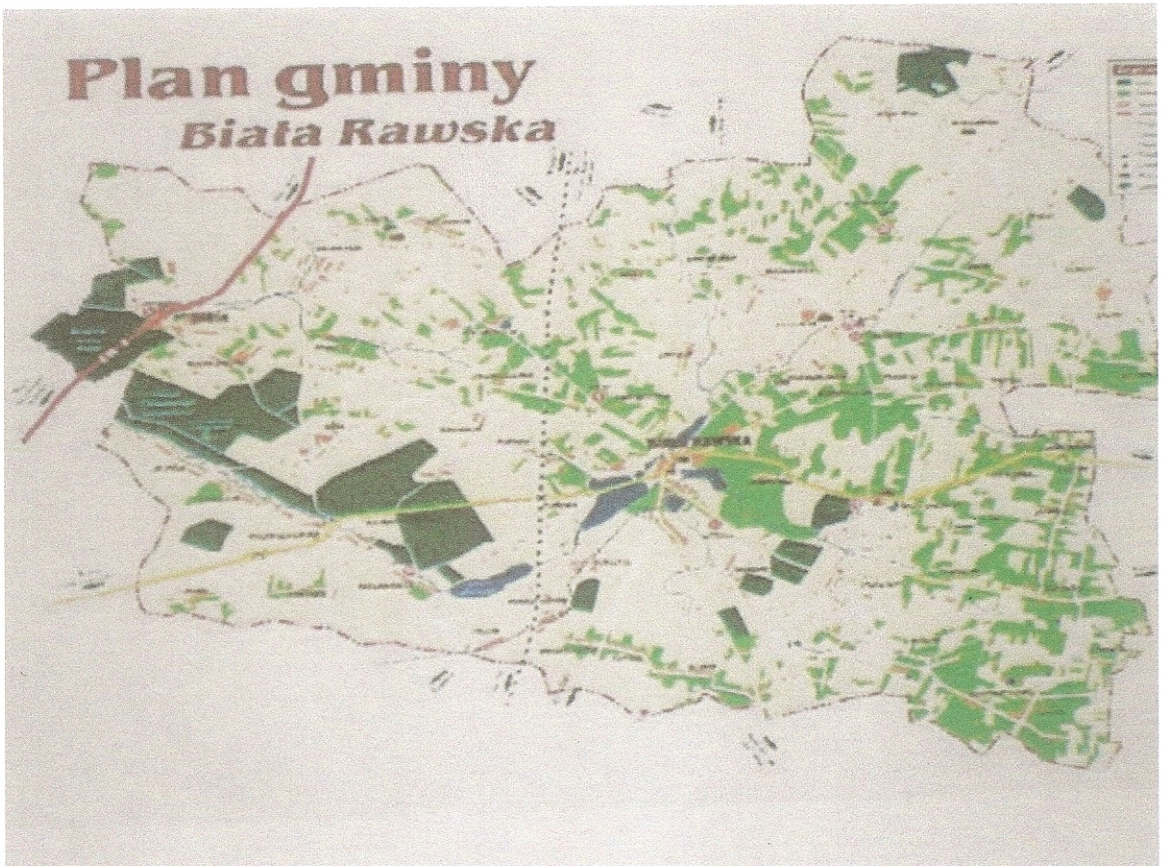
Po śmierci Józefa Leszczyńskiego dziedzictwo chodnowskie przejął jeden z jego synów - Jan. W 1826 roku Jan Leszczyński sprzedał część majątku kolonistom niemieckim (na kolonii Janów), pozostawiając sobie jedynie Hutę Chodnów i Józefów. W tymże roku Chodnów przejęli Andrzej i Józef Bilscy. W roku 1881 sześćdziesiąt mórg dóbr chodnowskich nabył Nikodem Zajączkowski. Majątek w jego rodzinie pozostał do 1917 roku, kiedy to Michał Zajączkowski, syn Nikodema, sprzedał posiadłość za sumę 15 tysięcy rubli Józefowi i Antoninie z Kozerów Wójcikom.



Plan Chodnowa z 2004 roku.

**Chodnów** - to mała miejscowość na Nizinie Mazowieckiej, na pograniczu województwa łódzkiego i mazowieckiego. Moje informacje pochodzą z rozmów z najstarszymi mieszkańcami oraz z kroniki Szkoły Podstawowej w Chodnowie. Położona jest może w mało atrakcyjnym, ale cichym i spokojnym miejscu, z dala od gwaru wielkich miast. Jest to teren sadowniczy, ale tu można też odpocząć. Postanowiłam ją państwu przedstawić. Chodnów liczy 296 mieszkańców. Chodnów podzielony jest na następujące osady:

- Nowy Chodnów
- Chodnów Wyręby
- Chodnów Pastwiska
- Chodnów Kolonia
- Chodnów wieś
- Chodnów Kocajki



# Rys historyczny

Pierwsza wzmianka dotycząca Chodnowa pochodzi z 1579 r. Innym dowodem istnienia tej wioski już w XV wieku są wzmiankowane w źródłach pobliskie Przyłuski i Wola Chojnata. Pierwsze informacje o strukturze przestrzennej i rozmiarach majątku chodnowskiego pochodzą z początku XIX wieku. Z dostępnych źródeł wynika, że Chodnów - folwark i wieś należały do powiatu rawskiego, gminy Stara Wieś i parafii Biała. Obecnie Chodnów należy do powiatu rawskiego, gminy Biała Rawska i parafii Szczuki. Majątek mieści folwark Chodnów, Józefów, Janów i Potencjanów. W folwarku znajdował się jeden budynek murowany, trzynaście drewnianych, huta szkła i wiatrak.

Jednym ze sławniejszych właścicieli ziemskich Chodnowa był Józef Leszczyński herbu Belina. Istnieje hipoteza tym, że w roku 1795 za jego sprawą powstała Szkoła w Chodnowie. Był to człowiek na miarę epoki Oświecenia - poseł rawski na Sejm Czteroletni, odznaczony przez Stanisława Augusta Orderem Św. Stanisława, bliski współpracownik Komisji Porządkowej. Przekazy ustne mówią więc o nim jako o ojcu chodnowskiej szkoły.

W 1826 roku sprzedał on część majątku kolonistom niemieckim, pozostawiając sobie jedynie Chodnów i Józefów. Chodnów przejęli Andrzej i Józef Bliscy. W roku 1881 300ha dóbr chodnowskich nabył Nikodem Zajączkowski. Ten to przez swój hulaszczy tryb życia, a także przez niedbałość i niepewną przyszłość majątków ziemskich spowodowaną sytuacją polityczną jaka była w naszym kraju w ówczesnych czasach (przypominam okres: I wojna światowa, rewolucja październikowa), doprowadził swój majątek do bankructwa i zadłużył się u Żydów. Zaczął stopniowo sprzedawać majątek, a swoją rodzinę przeniósł do Warszawy.



Mapa Chodnowa z 1932 roku.



# Życie współczesne

Mieszkańcy Chodnowa i pobliskich wsi głównie zajmują się sadownictwem. Sadzą drzewka, nawożą, wapnują, a następnie przyskają i doglądają. Kupują specjalne deszczownice, aby podlewały sad. Kilka osób, a między innymi:

- pan Sylwester Brzeziński
- pan Zbigniew Niewolski
- pan Przemysław Niewczas
- pani Jolanta Potrzebowska

prowadza skupy owoców. Kupują od sadowników przemysł, owoce exportowe.



# Charakterystyczne miejsca

Miejsca, które warto zobaczyć to:

- budynek Ochotniczej Straży Pożarnej,
- Dworek,
- Mleczarnia,
- Smolarnia,
- Cegielnia,
- Szkoła Podstawowa w Chodnowie,
- Wiatrak,
- Cmentarz niemiecki,
- Sklep spożywczo-przemysłowy,
- Olejarnia,
- Kaszarnia,
- Bank,
- miejsce wydobywania torfu na opał.

# Ochotnicza Straż Pożarna

Inicjatorami powstania Ochotniczej Straży Pożarnej byli Panowie: Jan Dobrosz, Jan Idzikowski, Adam Walczak, Władysław Dziuba, Tadeusz Dziuba i Franciszek Potrzebowski. Grupa liczyła ok. 15 osób. Dzięki Panom Leonowi Narożnikowi (założycielowi Ochotniczej Straży Pożarnej w Szczukach) w 1956 roku powstała Ochotnicza Straż Pożarna w Chodnowie, lecz nie było wtedy budynku tylko tak zwany gong, który wisiał na drzewie u pana Potrzebowskiego. Dzwoniono nim, gdy gdzieś się paliło i jechano wozem konnym do miejsca pożaru. W roku ok. 1960 zaczęły się tworzyć plany budynku. Dużą pomoc finansową zorganizował pan Jan Kośka, ówczesny sekretarz Gromadzkiej Rady Narodowej w Starej Wsi. W pracy pomagali wszyscy mieszkańcy Chodnowa. Na początku były tylko dwa garaże, potem zrobiono główną salę, na której odbywały się zabawy taneczne. Dzięki panu Franciszkowi Biedrzyckiemu został sprowadzony pierwszy wóz strażacki. Obecnie straż liczy ok. pięćdziesięciu strażaków. Z inicjatywy pana Sylwestra Brzezińskiego sprowadzono model 244 i inne potrzebne sprzęty. Chlubą naszych panów strażaków jest to, iż biorą udział w gaszeniu pożaru, ale też w uroczystościach państwowych i kościelnych, takich jak pełnienie warty przy grobie Pana Jezusa, udział w procesji Bożego Ciała, Święcie uchwalenia Konstytucji 3 Maja, Święcie Niepodległości, w uroczystości Świętego Floriana - 4 maja oraz uświetniają rocznice, jubileusze oraz biorą udział w zawodach strażackich, przynosząc chwałę naszej wsi. Obecnie Prezesem Straży Pożarnej jest pan Sylwester Brzeziński, zastępcą pan Jan Babicki (Komendant Miejsko Gminnego Związku Ochotniczej Straży Pożarnej Odział Biąta Rawska od ok. 2000 roku i Wiceprezesem Ochotniczej Straży Pożarnej w Chodnowie od ok. 1978 roku. Nasz pan Jan Babicki jest tzw. Poetą, ponieważ potrafi ułożyć treść, wiersz rymowany do każdej danej sytuacji - VI 2010 roku ukazała się książka tego autora pt. „Odkąd moja pamięć sięga”.



Budetak straży w czasie rozbudowy.



Budynek straży sprzed ok. 5 lat.



Były sztandar straży.

# Dworek

Dokładnie niewiadomo kto i kiedy wybudował dworek. Pierwszym właścicielem był pan Józef Leszczyński, później sprzedał on majątek wraz z dworkiem Andrzejowi i Józefowi Bilskim. Od nich 300 ha dóbr nabył 18 marca 1920 roku Nikodem Zajączkowski, który po zadłużeniach sprzedał majątek. Kupującymi byli gospodarze z sąsiednich miejscowości, natomiast resztówki ziemi wraz z dworkiem i zabudowaniami gospodarczymi zakupili bracia Ignacy i Adam Staszewscy. Ignacy Staszewski udostępnił pomieszczenie na szkołę dla polskich dzieci (w czasie okupacji budynek szkoły zajmował kierownik Niemiec Gross, który uczył dzieci niemieckie).



# Mleczarnia

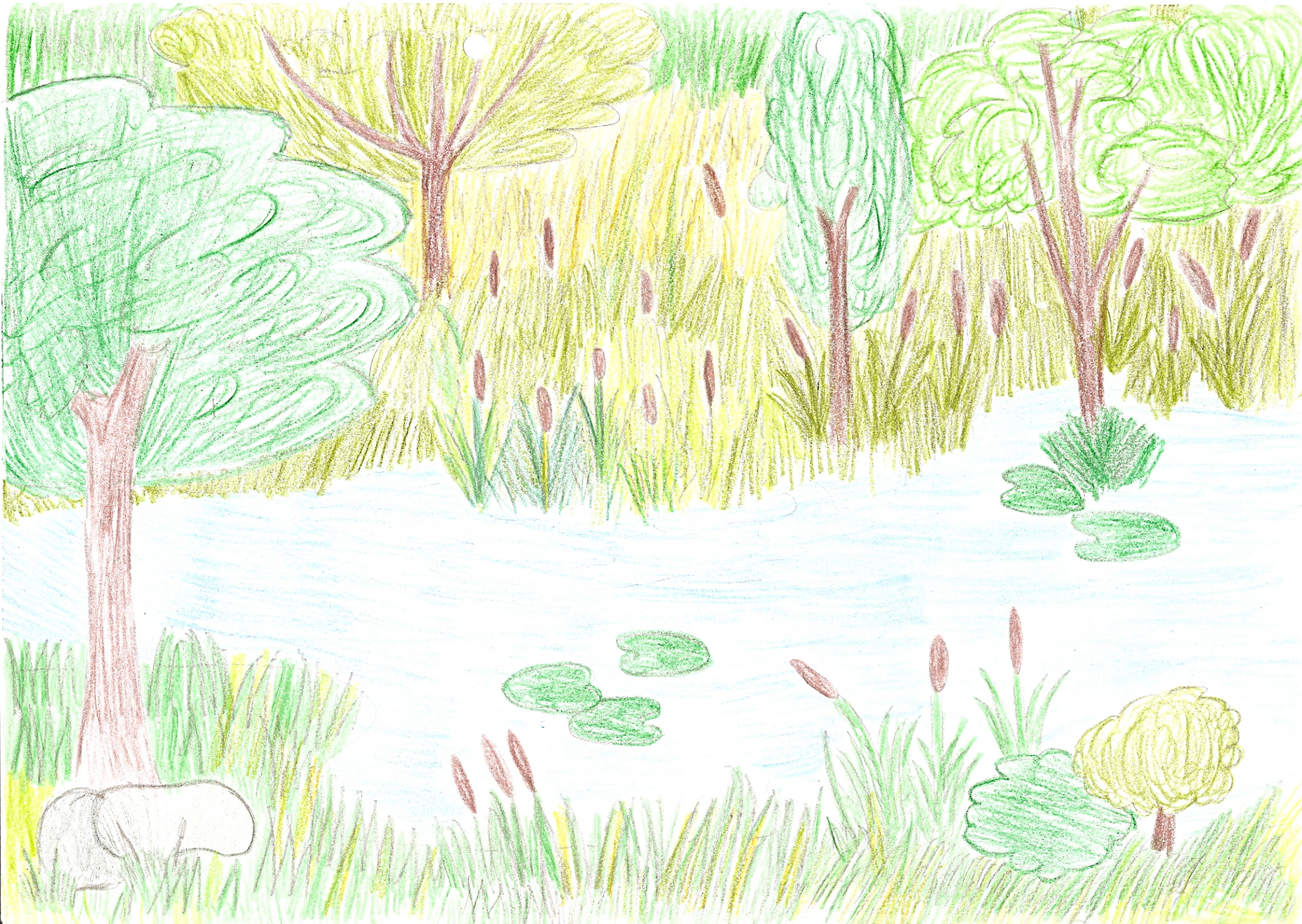
Niestety nie udało mi się odnaleźć dokumentów mówiących kiedy i w który roku powstała mleczarnia. Wiem, że ok. lat 30 - tych. Założyli i wybudowali ją mieszkańcy wsi, aby mieć pieniądze za sprzedane mleko i śmietanę. Ziemię pod mleczarnię podarował pan Furmański. Na początku wyrabiano tam tylko masło, a resztę mleka zabierano do domu, tak samo robiono ze śmietaną. Po jakimś czasie zanoszono mleko do mleczarni i to mleko po podgrzaniu odwirowywano ręczną wirówką tzw. centerfugą, natomiast chude mleko zabierano do domu z przeznaczeniem na paszę dla zwierząt, a także na wyrób serów. W latach 70- tych zaczęto przyjmować mleko prosto od krowy i bez odwirowywania wlewać do beczkowsów. Do mleczarni przywozili wozacy mleko od ok. 300 dostawców. Z przeprowadzonych wywiadów wiem, że w latach 50 -tych zlewniarzem był pan Jan Cupryjak, potem funkcję tę przejął pan Stanisław Beta, a następnie pan Jan Melon. W 1993 roku pan Sylwester Brzeziński objął funkcję w mleczarni. Jednak z powodu braku dostawców mleka w 2003 roku placówkę zamknięto.





# Smolarnia

Żaden z mieszkańców Chodnowa nie potrafił dokładnie powiedzieć od kiedy była smolarnia. Podejrzewam, że przed I wojną światową. W smolarni wypalano smołę. Przez obecny dom państwa Brzezińskich przebiegała droga do Szczuk, była obok smolarni. Wiosną smolarnia zawsze wylewała i nie dało się tamtędy przejechać wozem konnym. Obecnie pozostałości znajdują się na polu pana Tadeusza Kurmanowskiego i pani Jadwigi Biedrzyckiej. Smolarnia wygląda jak wielki staw zarośnięty pałąką wodną i krzakami.



# Cegielnia

Nikt z mieszkańców nie pamięta od kiedy była cegielnia. Wiemy, że należała do pana Walentego Rutkowskiego. W cegielni wyrabiano na początku surową cegłę, dopiero później w wielkich piecach wypalano piękną czerwoną cegłę. Dom pana Antoniego Rutkowskiego, a obecnie państwa Śmiechowskich to prawnuczęta, został wybudowany z tej właśnie cegły, która była wypalana w cegielni. Obecnie jest tam duży dół pełen wody i mnóstwo krzaków.



# Szkoła Podstawowa im. Ks. Jerzego Popiełuszki w Chodnowie

Szkoła Podstawowa im. ks. Jerzego Popiełuszki w Chodnowie powstała 1899 roku, jednak istnieje hipoteza mówiąca o tym, że szkoła w Chodnowie powstała już 1795 roku za sprawą pana Józefa Leszczyńskiego herbu Belina. Ma ciekawą historię. Dyrektorami kolejno byli:

- p. Władysław Religa
- p. Regina Wąsiewicz
- p. Franciszka Wójcicka
- p. Halina Cygan- aktualny Dyrektor Szkoły

Zacząła funkcjonować ośmioklasowa szkoła. Wielkim wydarzeniem w życiu szkoły było nadanie imienia ks. Jerzego Popiełuszki, odsłonięcie tablicy pamiątkowej i poświęcenie Sztandaru Szkoły. Najważniejszym gościem była matka księdza. Od 1997 roku do chwili obecnej funkcję dyrektora objęła i pełni pani Halina Cygan. Na początku istnienia szkoły znajdowała się przy drodze, a obecnie w głębi placu. Szkoła miała różne nazwy, a od 1995 roku nazywa się Szkoła Podstawowa im. Ks. Jerzego Popiełuszki w Chodnowie. Co roku pierwszoklasiści składają ślubowanie. Kiedyś szkoła liczyła dziesięcioro nauczycieli, a obecnie ośmioro nauczycieli. W życiu otoczeniu szkoły zaszły bardzo istotne zmiany: jest sześć klas, oddział przedszkolny. Wybudowano salę ekologiczną, matematyczną, ruchową i kotłownię. Ocieplono i pomalowano budynek, powstał także plac zabaw. 19 listopada 2005 roku obchodziliśmy Dziesięciolecie nadania szkole imienia.



Obecne zdjęcia szkoły.



# Wiatrak

Wiatrak powstał przed II Wojną Światową. Jego właścicielem był pan Michał Bloh, który miał zboże. Wiatrak znajdował się na granicy Nowego Chodnowa i Przyłusk. Spłonął w latach ok. 70 - 80. Obecnie jest tam dużo krzaków i ruiny starych domów.





# Cmentarz niemiecki

Cmentarz niemiecki leży na granicy Chodnowa i Bolestawca Leśnego. W miejscu obecnego cmentarza przy granicy Chodnowa rosły dęby. Po wyzwoleniu w 1945 roku zostały wszystkie wycięte, pozostał jedynie drewniany krzyż. Znajduje się tam grób Michała Bloha i Henryka Fiirsta pochowanych w 1944 roku. Inne pozapadały się, a obecny drzewostan wyrósł na miejscu po wyrwanych dębów. Uczniowie ze Szkoły Podstawowej im. Ks. Jerzego Popiełuszki w Zaduszki co roku zapalają znicze i modlą się za dusze wszystkich zmarłych.



# Sklep spożywczo-przemysłowy

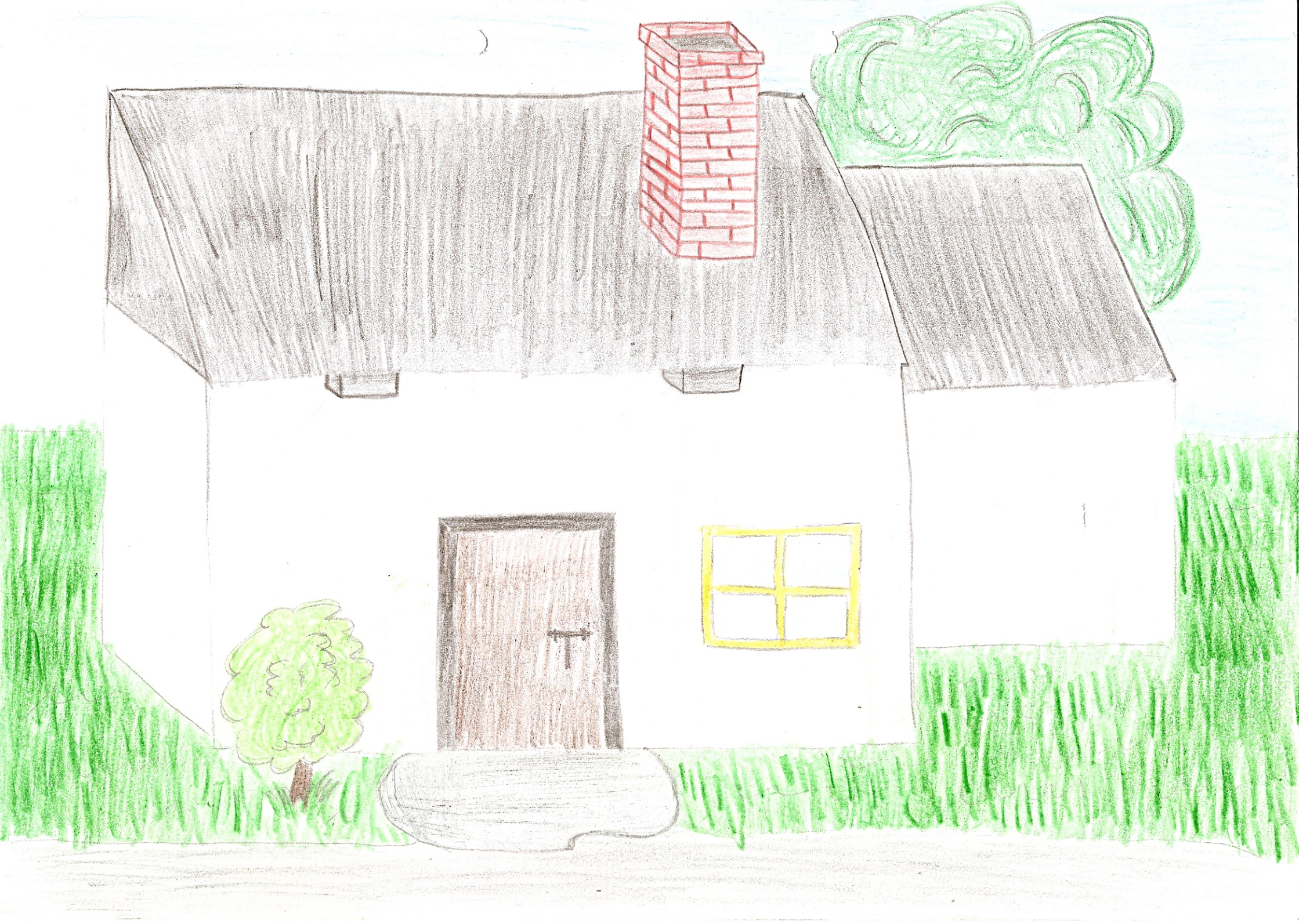
Pierwszym sklepem w Chodnowie była „Chodnowianka” założona przez pana Feliksa Rosołowskiego w budynku mleczarni.

W czasie okupacji funkcjonował sklep spożywczo-kolonialny, którego właścicielem był pan Michalak. Znajdował się on na placu należącym do Wojciecha Babickiego, obecnie dom państwa Karpińskich. Znajdował się też sklep należący do pana Michała Rutkowskiego, najpierw w domu Ozimków, a następnie w jego własnym w sąsiedztwie szkoły. Po wojnie pierwszy sklep urządzono w mleczarni, a następnie u pana Władysława Rosołowskiego. Po spaleniu przeniesiono go do Przyłusk do Jana Oręzieka, po czym ponownie powrócił do mleczarni. Następnie Gminna Spółdzielnia „Samowna Chłopska” pobudowała obecny sklep, którego właścicielem jest pani Hanna Łuczak.



# Olejarnia

We wsi znajdowała się również olejarnia. Poruszana była siłą mięśni ludzkich poprzez podnoszenie i opuszczanie tzw. „baby”. Następnie olej wyciskano u pana Jana Dziuby w specjalnej stępie przy użyciu siły ludzkiej oraz ręcznego kołowrotu.



# Kaszarnia

Rolnicy tej wsi uprawiali też grykę, którą przerobiono na kaszy w tzw. Kaszarni. Urządzenie takie posiadał w Chodnowie Nowym pan Szczęśniak. Na początku było to urządzenie poruszane siłą rąk ludzkich. Następnie właściciel skonstruował napęd wiatrowy, który nie zdał egzaminu. Toteż maszynę tę poruszano kieratem ciągnącym przez konie.



## Bank

W 1924 roku w Chodnowie utworzona została spółdzielnia oszczędnościowo-pożyczkowa, tzw. Kasa Stefczyka. Choć nie zachowały się z tego okresu żadne dokumenty, dowodem istnienia tej spółdzielczej placówki bankowej jest książeczka obrachunkowa z zapisami operacji i stanem wkładu, będąca w posiadaniu jednego z okolicznych rolników.

## Wydobywanie torfu na opał

W mojej wsi wydobywano również torf i błoto (pozostałości po drzewie) . Formy wielkości podwójnej czerwonej cegły suszono i układano w tzw. Koziółki. Sprzedawano w kubikach ( w przybliżeniu m<sup>3</sup>). Materiał ten służył do ogrzewania, dorównuje kaloryczności suchego dębu lub suchej jabłoni.

## Zakończenie...

Bardzo cieszę się, że mieszkam w tej wsi. Dzięki tej pracy poznałam historię Chodnowa. Sądę, że to co państwu opowiedziałam było ciekawe i utkwi Wam w pamięci.